

Posudzovanie identifikácie sa s makrosociálnymi útvarmi a vnímanie svojej príslušnosti k vlastnému národu

Miroslav Frankovský, Spoločenskovedný ústav SAV Košice, franky@saske.sk

FRANKOVSKÝ, Miroslav. Assessment of identification with the macro-social services and the perception of belonging to their own nation. Individual and Society, 2000, Vol. 3, No. 1.

In terms of our research analysis assessing identification has played a crucial role with the nation's macro-social services in the context of other macro- units and capture changes in the assessment of the identification of age-related respondents. Relational framework for data analysis was the age of the respondents (25 years, 25-50 years and above 50 years) and comparing the user's own belonging to a given social formation in an age group and how respondents perceived competence of their predecessors, respectively successors to this social service. We also used factor analysis to examine the location of the nation in the category of selected macro- structure of other departments. We found that respondents perceive the category of the nation along with the categories of municipality, region and religious community.

Macro-social services. Factor analysis. Membership.

Diskusia späť s otázkami a problémami etnických, národnostných, národných aspektov spoločenského života v súčasnosti rozhodne nie je mimo záujmu a pozornosti odborníkov z rôznych oblastí sociálnych vied, ale ani mimo záujmu občanov našej spoločnosti vôbec. Svedčia o tom mnohé články a štúdie v odborných časopisoch, vedeckovýskumná orientácia odborníkov, ale aj diskusie o týchto problémoch na odborných vedeckých podujatiach, na politickej pôde a v každodennom živote.

Riešenie uvedených otázok a problémov nadobúda špecifické postavenie a má o to dôležitejší význam, že súvisí so splnením globálnych úloh transformujúcich sa ekonomických, sociálnych, politických a kultúrnych systémov.

No nie sú to len tieto globálne úlohy transformácie, ktoré vplyvajú na riešenie etnických, národnostných, národných otázok. Je potrebné si uvedomiť aj prepojenie riešenia týchto otázok s rozvojom všeobecných demokratických a občianskych princípov v spoločnosti. Nie zanedbateľný význam rozvoja tejto oblasti života je určený aj deklarovanou snahou vstupu našej spoločnosti do európskych a svetových ekonomických, politických a vojenských štruktúr, ktorý vyžaduje aj v tejto oblasti komparatívny fungujúci systém.

Dynamické zmeny v chápaní etnických, národnostných, národných súvislostí sa musia zákonite prejavovať aj v živote a vo vedomí ľudí, v zmenách ich vnímania, vzťahu a identifikácie sa s určitým makrosociálnym útvarom vnútri, ale aj mimo územia ohraničeného hranicami štátu.

Pocit príslušnosti k väčším i menším sociálnym celkom je odrazom prirodzenej potreby začleniť sa do určitého sociálneho, kultúrneho, politického, ekonomického kontextu a realizovať súbor svojich rolových

aktivít. Z etnického hľadiska je v tejto súvislosti potrebné upozorniť aj na realizáciu jazykových špecifikácií a očakávaní.

Identifikácia človeka vo vzťahu k makrosociálnym útvarom sa rozvíja v konkrétnych sociálnych, kultúrnych, politických a historických podmienkach. Budovanie identifikácie chápanej v tomto kontexte ako harmonického celku, je neustály boj psychosociálnych vplyvov a individuálnych záujmov (Ruisel, 1996). Na túto skutočnosť upozornil už Erikson (1968), keď charakterizoval tento proces nielen ako intrapsychickú funkciu, ale zdôraznil aj jeho sociálne a kultúrne aspekty a mohli by sme doplniť aj politické a ekonomické súvislosti.

V rámci týchto kontextov sa vytvára a konštruje aj proces identifikácie sa s makrosociálnymi útvarmi, ktorý nie je a priori sformulovaný, nie je človeku daný. Ak sa zmení niektorý z uvedených kontextov rekonštruje sa aj proces identifikácie sa týmito útvarmi (Bolfíková, Frankovký, 1997). Obdobie zmien spoločenského systému za posledných desať rokov predstavuje situáciu, v ktorej vo vyššie uvedenom zmysle dochádza k zmenám vnímania príslušnosti k takým makrosociálnym útvarom ako sú národ, štát, Európa, ľudstvo atď.

Skúmanie identifikácie v tomto chápaní predpokladá postihnutie posúdenia vlastnej príslušnosti k vybraným makrosociálnym útvarom konkrétnym človekom a zároveň posúdenie príslušnosti iných ľudí k týmto útvarom bez ohľadu na ich vlastné hodnotenie.

Z hľadiska nášho výskumu rozhodujúcu úlohu zohrávala analýza posudzovania identifikácie sa s makrosociálnym útvarom národ v kontexte ďalších makrosociálnych útvarov a zachytenie zmien v posudzovaní uvedenej identifikácie súvisiacich s vekom respondentov.

Vzťahový rámec analýzy údajov bol daný vekom respondentov (do 25 rokov, od 25 do 50 rokov a nad 50 rokov) a porovnaním hodnotenia vlastnej príslušnosti k danému sociálnemu útvaru v určitej vekovej kategórii a tým, ako respondent vníma príslušnosť svojich predchodcov, resp. následníkov k tomuto sociálnemu útvaru.

Zároveň sme sa pokúsili pomocou faktorovej analýzy preskúmať umiestnenie kategórie národ v štruktúre ostatných vybraných makrosociálnych útvarov.

Pri výbere makrosociálnych útvarov sme vychádzali z deviatich oblastí (obec, región, národ, náboženské spoločenstvo, profesijná skupina, Slovenská republika, stredná Európa, Európa, ľudstvo), ktoré vo výskume už použil Výrost (1994).

V rámci uvedeného výskumného projektu sme zistili, s využitím Varimax rotácie faktorovej analýzy, že respondenti vnímajú kategóriu národ spolu s kategóriami obec, región, náboženské spoločenstvo. Tieto výsledky svedčia o tom, že národ je vnímaný spolu s takými makrosociálnymi útvarmi, ktoré môžeme charakterizovať, ako dlhoročne viac menej presne teritoriálne ohraničené. K týmto útvarom je pri hodnotení vlastnej identifikácie a identifikácie následníkov priradovaná aj Slovenská republika.

Naopak, v inom spoločnom priestore boli vnímané makrosociálne útvary Stredná Európa, Európa, ľudstvo a profesná skupina, teda útvary, ktoré môžeme charakterizovať ako presahujúce určité presné teritoriálne hranice (Tab. 1. - Tab. 3.). S týmito útvarmi spolu je u predchodcov vnímaná aj Slovenská republika.

Uvedený rozdiel medzi predchodcami a následovníkmi vo vnímaní Slovenkej republiky je zrejme spôsobený tým, že u predchodcov (starších ako konkrétny respondent) sa predpokladala len "hypotetická" identifikácia sa s týmto sociálnym útvarom (Slovenská republika samostatne neexistovala). Naopak vo vzťahu k následovníkom sa respondenti vyjadrovali na základe už konkrétnej existencie samostatného štátu.

Tab. 1. Faktorová analýza makrosociálnych útvarov z hľadiska vnímania vlastnej identifikácie

Sociálny útvar	Faktor 1	Faktor 2
obec	.6856*	.1066
región	.8026*	.1478
národ	.7803*	.2220
náboženské spoločenstvo	.4039*	.1090

profesijná skupina	.1899	.5240*
Slovenská republika	.7192*	.3190
stredná Európa	.2519	.8355*
Európa	.1909	.8642*
ľudstvo	.1093	.7352*
Eigenvalue	3.6991	1.3091
% variancie	41.1081	14.5437

Tab. 2. Faktorová analýza makrosociálnych útvarov z hľadiska vnímania identifikácie predchodcov

Sociálny útvar	Faktor 1	Faktor 2
obec	.0221	.8525*
región	.3546	.6539*
národ	.3252	.6458*
náboženské spoločenstvo	.1350	.4922*
profesijná skupina	.4649*	.2910
Slovenská republika	.6163*	.3728
stredná Európa	.9049*	.0220
Európa	.9112*	.0565
ľudstvo	.7028*	.1264
Eigenvalue	3.5421	1.6529
% variancie	39.3571	18.3613

Tab. 3. Faktorová analýza makrosociálnych útvarov z hľadiska vnímania identifikácie nasledovníkov

Sociálny útvar	Faktor 1	Faktor 2
obec	.8181*	.1601
región	.8599*	.1431
národ	.8304*	.1860
náboženské spoločenstvo	.5688*	.0774
profesijná skupina	.4149	.3529
Slovenská republika	.6045*	.3108
stredná Európa	.2605	.8520*
Európa	.1174	.9078*
ľudstvo	.1566	.7845*
Eigenvalue	4.0455	1.4949
% variancie	44.9500	16.6104

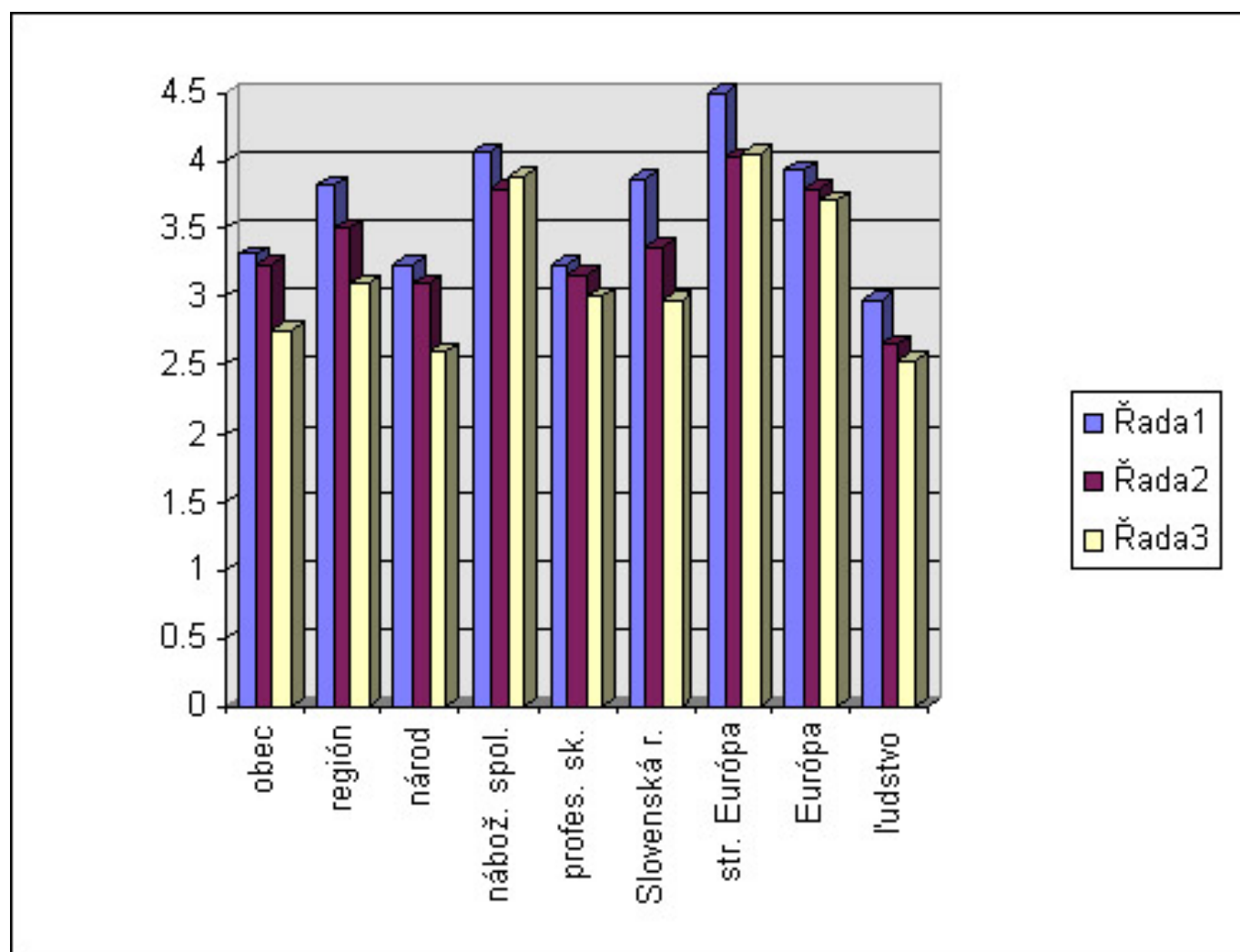
Línia ďalšej analýzy bola určená vekom respondentov. Ako sme už uviedli porovnávali sme odpovede ľudí zaradených do troch vekových kategórií. Najmladšiu kategóriu tvorili respondenti do 25 rokov (v čase začiatku spoločenských zmien mali do 18 rokov). Stredná veková skupina bola vymedzená od 25 rokov do 50 rokov a najstaršia nad 50 rokov.

Identifikáciu sa s makrosociálnym útvarom národ najintenzívnejšie posudzovali respondenti nad 50 rokov, teda vekovo najstaršia skupina. Naopak, najmenej intenzívne hodnotili tento vzťah najmladší respondenti (do 25 rokov). V zhode s uvedeným zistením boli aj výsledky analýzy z hľadiska makrosociálnych útvarov obec, región a Slovenská republika. Pre úplnosť je potrebné uviesť, že mladší majú tendenciu všeobecne prisudzovať nižšiu mieru príslušnosti k uvedeným útvarom, než starší (Tab. 4. a Graf 1.).

Tab. 4. Vplyv veku na posudzovanie príslušnosti k makrosociálnym útvarom (uvádzame priemerné skóre)

Sociálny útvar	F	p	do 25 rokov	25 - 50 rokov	nad 50 rokov
obec	2.5547	0.0791	3.3229	3.2241	2.7619
región	5.1258	0.0064	3.8128	3.4981	3.0476
národ	3.2716	0.0391	3.2329	3.0933	2.5952
náboženské spoločenstvo	0.8698	0.4199	4.0571	3.7955	3.8943
profesijná skupina	0.5404	0.5830	3.2391	3.1667	3.0159
Slovenská republika	5.5250	0.0043	3.8594	3.3710	2.9762
stredná Európa	2.7268	0.0668	4.4898	4.0341	4.0556
Európa	0.3982	0.6718	3.9388	3.7985	3.7143
ľudstvo	1.7310	0.1786	2.9817	2.6573	2.5317

Graf 1. Vplyv veku na posudzovanie príslušnosti k makrosociálnym útvarom

Legenda Graf 1.

Rada 1 - respondenti do 25 rokov

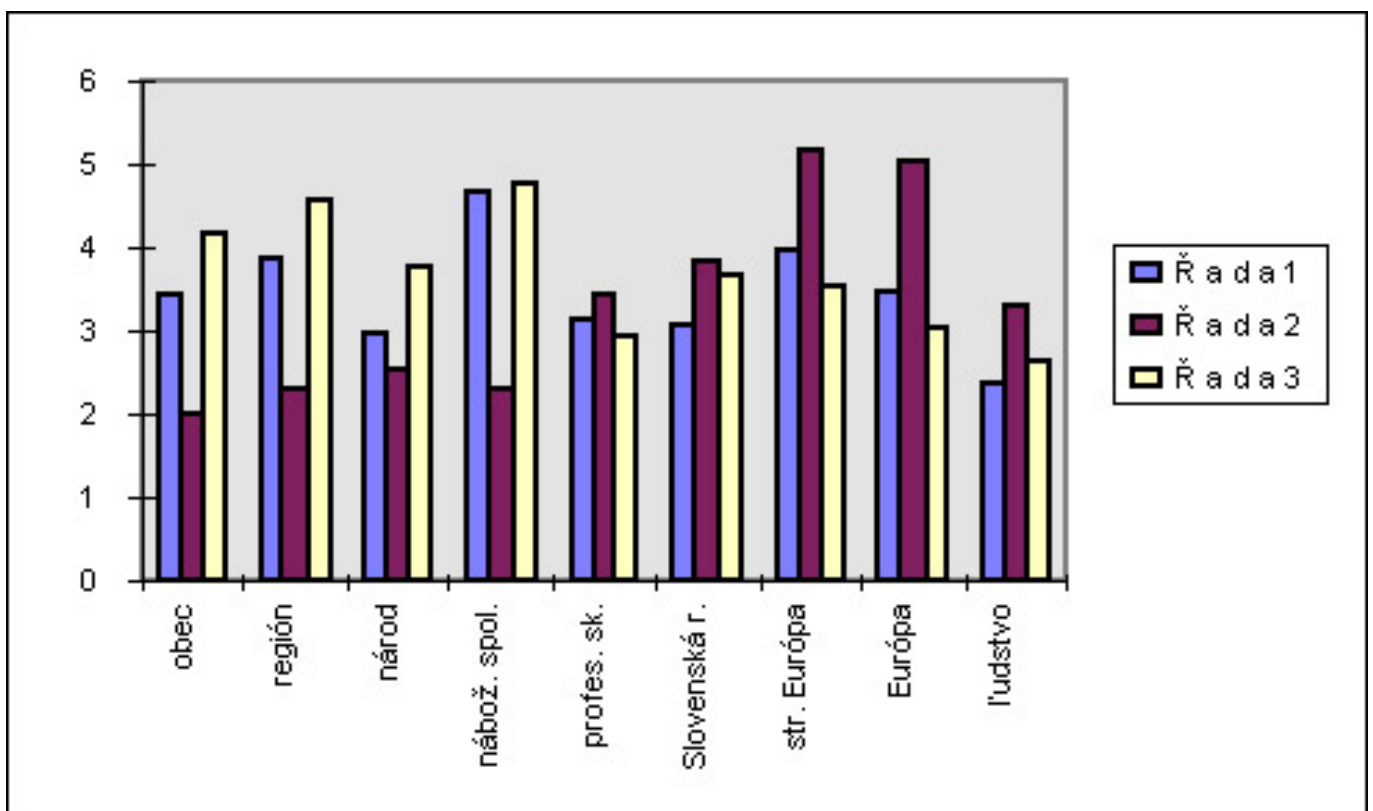
Rada 2 - respondenti od 25 do 50 rokov

Rada 3 - respondenti nad 50 rokov

Tab. 5. Vplyv objektu posudzovania na hodnotenie príslušnosti k makrosociálnym útvarom

Sociálny útvar	F	p	sebahodnotenie	predchodcovia	následovníci
obec	164.26	.000	3.4305	2.0136	4.1826
región	183.59	.000	3.8610	2.2997	4.5640
národ	55.80	.000	2.9615	2.5302	3.7802
náboženské spoločenstvo	179.95	.000	4.6621	2.2885	4.7830
profesijná skupina	7.30	.000	3.1381	3.4392	2.9530
Slovenská republika	18.25	.000	3.0600	3.8283	3.6703
stredná Európa	93.06	.000	3.9590	5.1612	3.5355
Európa	134.01	.000	3.4741	5.0354	3.0245
ľudstvo	37.33	.000	2.3716	3.2978	2.6366

Graf 2. Posudzovanie miery príslušnosti k makrosociálnym útvarom u predchodcov a následovníkov

Legenda Graf 2.

Rada 1 - sebahodnotenie

Rada 2 - hodnotenie predchodcov

Rada 3 - hodnotenie následovníkov

Rovnako ako v predchádzajúcej časti je najvyššia miera intenzity vnímania svojej príslušnosti k národu prisudzovaná respondentmi svojim predchodcom, teda ľuďom starším od posudzovateľa. Tak ako táto kategória sú vnímané aj makrosociálne útvary obec, región a náboženské spoločenstvo.

Druhú skupinu vytvárajú útvary ľudstvo, Európa, stredná Európa, Slovenská republika a profesijná skupina. V tomto prípade je následovníkom prisudzovaná väčšia miera intenzity vnímania príslušnosti k týmto makrosociálnym útvarom, než predchodcom (Tab. 5 a Graf 2).

Uvedené výsledky potvrdzujú skutočnosť, že vo vzťahu k mladým ľuďom (následovníkom) sa predpokladá nárast intenzity vnímania k makrosociálnym útvarom, ktoré presahujú tradičné územné celky vymedzené oficiálnymi hranicami (takto je vnímaná aj Slovenská republika). Je zrejmé, že myšlienky európskej spolupatričnosti, vzájomnosti a spolupráce sú viac respondentmi prisudzované ľuďom od nich mladším,

teda nasledujúcej generácii (Frakovský, Bolfíková, 1996, 1998, Frankovský, 1997).

Prezentované zistenia umožňujú sformulovať niekoľko záverov a predpokladov. Z hľadiska ďalšieho vývoja je prisudzovaná mladšej generácii jasná orientácia identifikácie sa makrosociálnymi útvarmi presahujúcimi hranice konkrétneho štátu. Toto zistenie má dopad na viacero oblastí spoločenského života. Napríklad vzdelávací systém aplikovaný v našej spoločnosti musí byť kompatibilný európskym vzdelávacím systémom. Musí priraviť mladých ľudí nielen pre podmienky našej spoločnosti, ale aj pre celoeurópsky ekonomický, kultúrny, sociálny a politický systém. Nie zanedbateľnou súčasťou tejto prípravy je aj zabezpečenie komunikačných schopností.

Uvedená orientácia mladej generácie preto stavia pred školstvo nové úlohy, ktoré však musia byť, z perspektívy zapojenia našej republiky do celoeurópskej únie v blízkej budúcnosti, riešené okamžite.

Literatúra:

- 1. BOLFÍKOVÁ, E., FRANKOVSKÝ, M.:** Medzigeneračné rozdiely v pocite príslušnosti k "makro" sociálnym útvarom. Sociológia, 29, 1997, 1, 55 - 68.
- 2. FRANKOVSKÝ, M.:** Vybrané aspekty analýzy štruktúry vnímania vzťahu pocitu príslušnosti k makrosociálnym útvarom. In. Bačová, V., Kusá, Z. (Eds.): Identity v meniacej sa spoločnosti. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice 1997, 195 - 206.
- 3. FRANKOVSKÝ, M., BOLFÍKOVÁ, E.:** Intergeneračné rozdiely vo vnímaní príslušnosti k makrosociálnym útvarom. Človek a spoločnosť, internetový časopis pre pôvodné, teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied, Ročník I, číslo 1, 1998, www.saske.sk/cas.
- 4. FRANKOVSKÝ, M., BOLFÍKOVÁ, E.:** Rozdiely vo vnímaní identity vo vzťahu k určeným sociálnym útvarom na makroúrovni. In. Bačová, V. (Ed.): Historická pamäť a identita. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice 1996, 158 - 176.
- 5. ERIKSON, E.:** Identity, youth and crisis. Norton, New York 1968.
- 6. RUISEL, I.:** Identita a múdrosť podľa Erika Erikona. In. Bačová, V. (Ed.): Historická pamäť a identita. Spoločenskovedný ústav SAV, Košice 1996, 74 - 98.
- 7. VÝROST, J.:** Etnocentrizmus, autoritárstvo, postoje k politickým zmenám. In. Zelová a kol.: Minoritné etnické spoločenstva na Slovensku v procesoch spoločenských zmien. Veda, Bratislava 1994, 141 - 157.